

॥ श्रीगुरुभ्यो नमः ॥

कृष्ण यजुर्वेदीय तैत्तिरीय संहिता — पद पाठः

द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः

इष्टिविधानं

ॐ नमः परमात्मने । श्री गुरुभ्यो नमः । हरिः ॐ

आदित्येभ्यः । भुवद्वद्भ्य इति भुवद्वत्—भ्यः । चरुम् । निरिति । वपेत् । भूतिकाम इति भूति—
कामः । आदित्याः । वै । एतम् । भूत्यै । प्रतीति । नुदन्ते । यः । अलम् । भूत्यै । सन्न । भूतिम् ।
न । प्राप्नोतीति प्र—आप्नोति । आदित्यान् । एव । भुवद्वत् इति भुवत्—वतः । स्वेन । भागधेयेनेति
भाग—धेयेन । उपेति । धावति । ते । एव । एनम् । भूतिम् । गमयन्ति । भवति । एव । आदि—
त्येभ्यः । धारयद्वद्भ्य इति धारयद्वत्—भ्यः । चरुम् । निरिति । वपेत् । अपरुद्ध इत्यप—रुद्धः ।
वा । अपरुद्ध्यमान इत्यप—रुध्यमानः । वा । आदित्याः । वै । अपरोद्धार इत्यप—रोद्धारः ।
आदित्याः । अवगमयितार इत्यव—गमयितारः । आदित्यान् । एव । धारयद्वत् इति धारयत्—
वतः । १ (५०) ॥ [१] ॥ स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । ते । एव ।
एनम् । विशि । दादधति । अनपरुद्ध इत्यनप—रुद्धः । भवति । अदिते । अन्विति । मन्यस्व ।
इति । अपरुद्ध्यमान इत्यप—रुद्ध्यमानः । अस्य । पदम् । एति । ददीत । इयम् । वै । अदितिः ।
इयम् । एव । अस्मै । राज्यम् । अन्विति । मन्यते । सत्या । आशीरित्या—शीः । इति । आह ।
सत्याम् । एव । आशिषमित्या—शिषम् । कुरुते । इह । मनः । इति । आह । प्रजा इति प्र—जाः ।
एव । अस्मै । समनस इति स—मनसः । करोति । उप । प्रेति । इत । मरुतः । २ (५०) ॥ [२] ॥
सुदानव इति सु—दानवः । एना । विशपतिना । अभीति । अमुम् । राजानम् । इति । आह ।
मारुती । वै । विट् । ज्येष्ठः । विशपतिः । विशा । एव । एनम् । राष्ट्रेण । समिति । अर्द्धयति । यः ।

परस्तात्। ग्राम्यवादीति ग्राम्य—वादी। स्यात्। तस्य। गृहात्। व्रीहीन्। एति। हरेत्। शुक्लान्।
च। कृष्णान्। च। वीति। चिनुयात्। ये। शुक्लाः। स्युः। तम्। आदित्यम्। चरुम्। निरीति।
वपेत्। आदित्या। वै। देवतया। विट्। विशम्। एव। अवेति। गच्छति। ३ (५०) ॥ [३] ॥
अवगतेत्यव—गता। अस्य। विट्। अनवगतमित्यनव—गतम्। राष्ट्रम्। इति। आहुः। ये।
कृष्णाः। स्युः। तम्। वारुणम्। चरुम्। निरिति। वपेत्। वारुणम्। वै। राष्ट्रम्। उभे इति। एव।
विशम्। च। राष्ट्रम्। च। अवेति। गच्छति। यदि। न। अवगच्छेदित्यव—गच्छेत्। इमम्।
अहम्। आदित्येभ्यः। भागम्। निरिति। वपामि। एति। अमुष्मात्। अमुष्यै। विशः। अवग-
न्तोरित्यव—गन्तोः। इति। निरिति। वपेत्। आदित्याः। एव। एनम्। भागधेयमिति भाग-
धेयम्। प्रेप्सन्त इति प्र—ईप्सन्तः। विशम्। अवेति। ४ (५०) ॥ [४] ॥ गमयन्ति। यदि।
न। अवगच्छेदित्यव—गच्छेत्। आश्वत्थान्। मयूखान्। सप्त। मद्ध्यमेषायामिति मद्ध्यम-
ईषायाम्। उपेति। हन्यात्। इदम्। अहम्। आदित्यान्। बध्नामि। एति। अमुष्मात्। अमुष्यै।
विशः। अवगन्तोरित्यव—गन्तोः। इति। आदित्याः। एव। एनम्। बद्धवीरा इति बद्ध-
वीराः। विशम्। अवेति। गमयन्ति। यदि। न। अवगच्छेदित्यव—गच्छेत्। एतम्। एव।
आदित्यम्। चरुम्। निरिति। वपेत्। इद्धमे। अपीति। मयूखान्। समिति। नह्येत्। अन-
परुद्धमित्यनप—रुद्धम्। एव। अवेति। गच्छति। आश्वत्थाः। भवन्ति। मरुताम्। वै।
एतत्। ओजः। यत्। अश्वत्थः। ओजसा। एव। विशम्। अवेति। गच्छति। सप्त। भवन्ति।
सप्तगणा इति सप्त—गणाः। वै। मरुतः। गणश—इति गण—शः। एव। विशम्। अवेति।
गच्छति ॥ [५] ॥

(धारयद्वतो मरुतो गच्छति विशमवै त दष्टादश च)

॥ १ ॥

★

देवाः। वै। मृत्योः। अबिभयुः। ते। प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम्। उपेति। अधावन्न।
तेभ्यः। एताम्। प्राजापत्यामिति प्राजा—पत्याम्। शतकृष्णलामिति शत—कृष्णलाम्।
निरिति। अवपत्। तया। एव। एषु। अमृतम्। अद्धात्। यः। मृत्योः। बिभीयात्। तस्मै।
एताम्। प्राजापत्यामिति प्राजा—पत्याम्। शतकृष्णलामिति शत—कृष्णलाम्। निरिति।

वपेत् । प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम् । एव । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । सः । एव । अस्मिन्न । आयुः । दधाति । सर्वम् । आयुः । एति । शतकृष्णलेति शत—कृष्णला । भवति । शतायुरिति शत—आयुः । पुरुषः । शतेन्द्रिय इति शत—इन्द्रियः । आयुषि । एव । इन्द्रिये । ६ (५०) ॥ [६] ॥ प्रतीति । तिष्ठति । घृते । भवति । आयुः । वै । घृतम् । अमृतम् । हिरण्यम् । आयुः । च । एव । अस्मै । अमृतम् । च । समीची इति । दधाति । चत्वारिचत्वारितीति चत्वारि—चत्वारि । कृष्णलानि । अवेति । द्यति । चतुरवत्तस्येति चतुः—अवत्तस्य । आस्यै । एकधेत्येक—धा । ब्रह्मणे । उपेति । हरति । एकधेत्येक—धा । एव । यजमाने । आयुः । दधाति । असौ । आदित्यः । न । वीति । अरोचत । तस्मै । देवाः । प्रायश्चित्तिम् । ऐच्छन्न । तस्मै । एतम् । सौर्यम् । चरुम् । निरिति । अवपन्न । तेन । एव । अस्मिन्न । ७ (५०) ॥ [७] ॥ रुचम् । अदधुः । यः । ब्रह्मवर्चसकाम इति ब्रह्मवर्चस—कामः । स्यात् । तस्मै । एतम् । सौर्यम् । चरुम् । निरिति । वपेत् । अमुम् । एव । आदित्यम् । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । सः । एव । अस्मिन्न । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् । दधाति । ब्रह्मवर्चसीति ब्रह्म—वर्चसी । एव । भवति । उभयतः । रुक्मौ । भवतः । उभयतः । एव । अस्मिन्न । रुचम् । दधाति । प्रयाजेप्रयाज इति प्रयाजे—प्रयाजे । कृष्णलम् । जुहोति । दिग्भ्य इति दिक्—भ्यः । एव । अस्मै । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् । अवेति । रुन्धे । आग्नेयम् । अष्टाकपालमित्यष्टा—कपालम् । निरिति । वपेत् । सावित्रम् । द्वादशकपालमिति द्वादश—कपालम् । भूम्यै । ८ (५०) ॥ [८] ॥ चरुम् । यः । कामयेत । हिरण्यम् । विन्देय । हिरण्यम् । मा । उपेति । नमेत् । इति । यत् । आग्नेयः । भवति । आग्नेयम् । वै । हिरण्यम् । यस्य । एव । हिरण्यम् । तेन । एव । एनत् । विन्दते । सावित्रः । भवति । सवितृप्रसूत इति सवितृ—प्रसूतः । एव । एनत् । विन्दते । भूम्यै । चरुः । भवति । अस्याम् । एव । एनत् । विन्दते । उपेति । एनम् । हिरण्यम् । नमति । वीति । वै । एषः । इन्द्रियेण । वीर्येण । ऋद्ध्यते । यः । हिरण्यम् । विन्दते । एताम् । ९ (५०) ॥ [९] ॥ एव । निरिति । वपेत् । हिरण्यम् । वित्त्वा । न । इन्द्रियेण । वीर्येण । वीति । ऋद्ध्यते । एताम् । एव । निरिति । वपेत् । यस्य । हिरण्यम् । नश्येत् । यत् । आग्नेयः । भवति । आग्नेयम् । वै । हिरण्यम् । यस्य । एव । हिरण्यम् । तेन । एव । एनत् । विन्दति । सावित्रः । भवति । सवितृप्रसूत इति

सवितु—प्रसूतः । एव । एनत् । विन्दति । भूम्यै । चरुः । भवति । अस्याम् । वै । एतत् । नश्यति ।
यत् । नश्यति । अस्याम् । एव । एनत् । विन्दति । इन्द्रः । १० (५०) ॥ [१०] ॥ त्वष्टुः ।
सोमम् । अभीषहेत्यभि—सहा । अपिबत् । सः । विष्वङ् । वीति । आच्छत् । सः । इन्द्रियेण ।
सोमपीथेनेति सोम—पीथेन । वीति । आर्द्धत् । सः । यत् । ऊर्ध्वम् । उदवमीदित्युत्—
अवमीत् । ते । श्यामाकाः । अभवन्न । सः । प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम् । उपेति । अधावत् ।
तस्मै । एतम् । सोमेन्द्रम् । श्यामाकम् । चरुम् । निरिति । अवपत् । तेन । एव । अस्मिन्न ।
इन्द्रियम् । सोमपीथमिति सोम—पीथम् । अदधात् । वीति । वै । एषः । इन्द्रियेण । सोमपीथेनेति
सोम—पीथेन । ऋद्ध्यते । यः । सोमम् । वमिति । यः । सोमवामीति सोम—वामी । स्यात् ।
तस्मै । ११ (५०) ॥ [११] ॥ एतम् । सोमेन्द्रम् । श्यामाकम् । चरुम् । निरिति । वपेत् ।
सोमम् । च । एव । इन्द्रम् । च । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । तौ ।
एव । अस्मिन्न । इन्द्रियम् । सोमपीथमिति सोम—पीथम् । धत्तः । न । इन्द्रियेण । सोमपीथेनेति
सोम—पीथेन । वीति । ऋद्ध्यते । यत् । सौम्यः । भवति । सोमपीथमिति सोम—पीथम् । एव ।
अवेति । रुन्धे । यत् । ऐन्द्रः । भवति । इन्द्रियम् । वै । सोमपीथ इति सोम—पीथः । इन्द्रियम् ।
एव । सोमपीथमिति सोम—पीथम् । अवेति । रुन्धे । श्यामाकः । भवति । एषः । वाव । सः ।
सोमः । १२ (५०) ॥ [१२] ॥ साख्यादिति स—अख्यात् । एव । सोमपीथमिति सोम—
पीथम् । अवेति । रुन्धे । अग्नये । दात्रे । पुरोडाशम् । अष्टकपालमित्यष्टा—कपालम् । निरिति ।
वपेत् । इन्द्राय । प्रदात्र इति प्र—दात्रे । पुरोडाशम् । एकादशकपालमित्येकादश—कपालम् ।
पशुकाम इति पशु—कामः । अग्निः । एव । अस्मै । पशून् । प्रजनयतीति प्र—जनयति । वृद्धान् ।
इन्द्रः । प्रेति । यच्छति । दधि । मधु । घृतम् । आपः । धानाः । भवन्ति । एतत् । वै । पशूनाम् ।
रूपम् । रूपेण । एव । पशून् । अवेति । रुन्धे । पञ्चगृहीतमिति पञ्च—गृहीतम् । भवति । पाङ्गाः ।
हि । पशवः । बहुरूपमिति बहु—रूपम् । भवति । बहुरूपा इति बहु—रूपाः । हि । पशवः ।
१३ (५०) ॥ [१३] ॥ समृद्ध्या इति सं—ऋद्ध्यै । प्राजापत्यमिति प्राजा—पत्यम् । भवति ।
प्राजापत्या इति प्राजा—पत्याः । वै । पशवः । प्रजापतिरिति प्रजा—पतिः । एव । अस्मै । पशून् ।
प्रेति । जनयति । आत्मा । वै । पुरुषस्य । मधु । यत् । मधु । अग्नौ । जुहोति । आत्मानम् । एव ।

तत् । यजमानः । अग्नौ । प्रेति । दधाति । पङ्क्त्यौ । याज्यानुवाक्ये इति याज्या—अनुवाक्ये ।
भवतः । पाङ्क्तः । पुरुषः । पाङ्क्ताः । पशवः । आत्मानम् । एव । मृत्योः । निष्क्रीयेति निः—क्रीय ।
पशून् । अवेति । रुन्धे ॥ [१४] ॥

(इन्द्रियेऽस्मिन् भूम्या एता मिन्द्रः स्यात् तस्मै सोमो बहु रूपा हि पशव एकचत्वारिंशच्च)

॥ २ ॥

★

देवाः । वै । सत्रम् । आसत । ऋद्धिपरिमितमित्यृद्धि—परिमितम् । यशस्कामा इति यशः—
कामाः । तेषाम् । सोमम् । राजानम् । यशः । आच्छत् । सः । गिरिम् । उदिति । ऐत् । तम् ।
अग्निः । अनु । उदिति । ऐत् । तौ । अग्नीषोमावित्यग्नी—सोमौ । समिति । अभवताम् । तौ ।
इन्द्रः । यज्ञविभ्रष्ट इति यज्ञ—विभ्रष्टः । अनु । परेति । ऐत् । तौ । अब्रवीत् । याजयतम् । मा ।
इति । तस्मै । एताम् । इष्टिम् । निरिति । अवपताम् । आग्नेयम् । अष्टाकपालमित्यष्टा—कपालम् ।
ऐन्द्रम् । एकादशकपालमित्येकादश—कपालम् । सौम्यम् । चरुम् । तया । एव । अस्मिन्न ।
तेजः । १५ (५०) ॥ [१५] ॥ इन्द्रियम् । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् । अधत्ताम् । यः ।
यज्ञविभ्रष्ट इति यज्ञ—विभ्रष्टः । स्यात् । तस्मै । एताम् । इष्टिम् । निरिति । वपेत् । आग्नेयम् ।
अष्टाकपालमित्यष्टा—कपालम् । ऐन्द्रम् । एकादशकपालमित्येकादश—कपालम् । सौम्यम् ।
चरुम् । यत् । आग्नेयः । भवति । तेजः । एव । अस्मिन्न । तेन । दधाति । यत् । ऐन्द्रः । भवति ।
इन्द्रियम् । एव । अस्मिन्न । तेन । दधाति । यत् । सौम्यः । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् ।
तेन । आग्नेयस्य । च । सौम्यस्य । च । ऐन्द्रे । समाश्लेषयेदिति सं—आश्लेषयेत् । तेजः । च ।
एव । अस्मिन्न । ब्रह्मवर्चसमिति ब्रह्म—वर्चसम् । च । समीची इति । १६ (५०) ॥ [१६] ॥
दधाति । अग्नीषोमीयमित्यग्नी—सोमीयम् । एकादशकपालमित्येकादश—कपालम् । निरिति ।
वपेत् । यम् । कामः । न । उपनमेदित्युप—नमेत् । आग्नेयः । वै । ब्राह्मणः । सः । सोमम् ।
पिबति । स्वाम् । एव । देवताम् । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । सा । एव ।
एनम् । कामेन । समिति । अर्द्धयति । उपेति । एनम् । कामः । नमति । अग्नीषोमीयमित्यग्नी—
सोमीयम् । अष्टाकपालमित्यष्टा—कपालम् । निरिति । वपेत् । ब्रह्मवर्चसकाम इति ब्रह्मवर्चस—
कामः । अग्नीषोमावित्यग्नी—सोमौ । एव । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति ।

तौ। ए॒व। अ॒स्मि॒न्न। ब्र॒ह्मव॑र्चसमिति ब्रह्म—व॒र्चस॑म्। ध॒त्तः। ब्र॒ह्मव॑र्चसीति ब्रह्म—व॒र्चसी॑।
 ए॒व। १७ (५०) ॥ [१७] ॥ भ॒वति॑। यत्। अ॒ष्टा॒क॒पा॒ल इ॒त्य॒ष्टा—क॒पा॒लः। तेन॑। आ॒ग्ने॒यः।
 यत्। श्या॒मा॒कः। तेन॑। सौ॒म्यः। स॒मृ॒द्ध्या इति सं—ऋ॒द्ध्यै। सोमा॑य। वा॒जिने॑। श्या॒मा॒कम्।
 च॒रुम्। निरिति॑। व॒पेत्। यः। क्लै॒ब्यात्। बि॒भी॒यात्। रे॒तः। हि। वै। ए॒तस्मा॑त्। वा॒जिन॑म्।
 अ॒प॒क्राम॑तीत्यप—क्राम॑ति। अथ॑। ए॒षः। क्लै॒ब्यात्। बि॒भा॒य। सोम॑म्। ए॒व। वा॒जिन॑म्। स्वेन॑।
 भा॒ग॒धे॒येनेति॑ भाग—धे॒येन॑। उ॒पेति॑। धा॒वति॑। सः। ए॒व। अ॒स्मि॒न्न। रे॒तः। वा॒जिन॑म्। द॒धा॒ति।
 न। क्ली॒बः। भ॒वति॑। ब्रा॒ह्म॒ण॒स्प॒त्यमिति॑ ब्राह्मणः—प॒त्यम्। ए॒का॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मित्ये॒का॒द॒श—
 क॒पा॒लम्। निरिति॑। व॒पेत्। ग्रा॒म॒का॒म इति॑ ग्रा॒म—का॒मः। १८ (५०) ॥ [१८] ॥ ब्र॒ह्म॒णः।
 प॒तिम्। ए॒व। स्वेन॑। भा॒ग॒धे॒येनेति॑ भाग—धे॒येन॑। उ॒पेति॑। धा॒वति॑। सः। ए॒व। अ॒स्मै। स॒जा॒ता॒-
 नि॒ति स—जा॒तान्। प्रेति॑। य॒च्छति॑। ग्रा॒मी। ए॒व। भ॒वति॑। ग॒ण॒व॒ती इति॑ ग॒ण—व॒ती। या॒ज्या॒-
 नु॒वा॒क्ये॑ इति॑ या॒ज्या—अ॒नु॒वा॒क्ये॑। भ॒वतः॑। स॒जा॒तैरिति॑ स—जा॒तैः। ए॒व। ए॒नम्। ग॒ण॒व॒न्तमिति॑
 ग॒ण—व॒न्तम्। क॒रोति॑। ए॒ताम्। ए॒व। निरिति॑। व॒पेत्। यः। का॒मये॑त। ब्र॒ह्म॒न्न। वि॒शम्। वी॒ति।
 ना॒श॒ये॒यम्। इति॑। मा॒रु॒ती इति॑। या॒ज्या॒नु॒वा॒क्ये॑ इति॑ या॒ज्या—अ॒नु॒वा॒क्ये॑। कु॒र्यात्। ब्र॒ह्म॒न्न। ए॒व।
 वि॒शम्। वी॒ति। ना॒श॒यति॑ ॥ [१९] ॥

(तेजः समीचीं ब्रह्मवर्चस्येव ग्रामकाम स्त्रिचत्वारिंशच्च)

॥ ३ ॥

★

अ॒र्य॒म्णे। च॒रुम्। निरिति॑। व॒पेत्। सु॒व॒र्ग॒का॒म इति॑ सु॒व॒र्ग—का॒मः। अ॒सौ। वै। आ॒दि॒त्यः।
 अ॒र्य॒मा। अ॒र्य॒म॒णम्। ए॒व। स्वेन॑। भा॒ग॒धे॒येनेति॑ भाग—धे॒येन॑। उ॒पेति॑। धा॒वति॑। सः। ए॒व।
 ए॒नम्। सु॒व॒र्ग॒मिति॑ सु॒वः—ग॒म्। लो॒कम्। ग॒म॒यति॑। अ॒र्य॒म्णे। च॒रुम्। निरिति॑। व॒पेत्। यः।
 का॒मये॑त। दा॒न॒का॒मा इति॑ दा॒न—का॒माः। मे। प्र॒जा इति॑ प्र—जाः। स्युः। इति॑। अ॒सौ। वै।
 आ॒दि॒त्यः। अ॒र्य॒मा। यः। ख॒लु। वै। द॒दाति॑। सः। अ॒र्य॒मा। अ॒र्य॒म॒णम्। ए॒व। स्वेन॑। भा॒ग॒धे॒-
 येनेति॑ भाग—धे॒येन॑। उ॒पेति॑। धा॒वति॑। सः। ए॒व। २० (५०) ॥ [२०] ॥ अ॒स्मै। दा॒न॒का॒मा
 इति॑ दा॒न—का॒माः। प्र॒जा इति॑ प्र—जाः। क॒रोति॑। दा॒न॒का॒मा इति॑ दा॒न—का॒माः। अ॒स्मै।
 प्र॒जा इति॑ प्र—जाः। भ॒वन्ति॑। अ॒र्य॒म्णे। च॒रुम्। निरिति॑। व॒पेत्। यः। का॒मये॑त। स्व॒स्ति।

ज॒नता॑म्। इ॒या॒म्। इति॑। अ॒सौ। वै। आ॒दि॒त्यः। अ॒र्य॒मा। अ॒र्य॒म॒ण॑म्। ए॒व। स्वे॒न। भा॒ग॒धे॒ये॒नेति॑ भा॒ग—धे॒ये॒न। उ॒पेति॑। धा॒व॒ति। सः। ए॒व। ए॒न॒म्। तत्। ग॒म॒य॒ति। यत्र॑। जि॒ग॒मिष॑ति।
 इन्द्रः॑। वै। दे॒वाना॑म्। आ॒नु॒जा॒वर॑ इत्या॒नु—जा॒वरः। आ॒सीत्। सः। प्र॒जाप॑तिमि॒ति प्र॒जा—
 प॒ति॒म्। उ॒पेति॑। अ॒धा॒व॒त्। तस्मै॑। ए॒त॒म्। ऐ॒न्द्र॒म्। आ॒नु॒षू॒क॒मि॒त्या॒नु—सू॒क॒म्। ए॒का॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मि॒त्ये॒का॒द॒श—
 क॒पा॒ल॒म्। नि॒रि॒ति॑। २१ (५०) ॥ [२१] ॥ अ॒व॒प॒त्। ते॒न। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्।
 दे॒वता॑नाम्। प॒रीति॑। अ॒न॒य॒त्। बु॒द्ध॒व॒ती इति॑ बु॒द्ध—व॒ती। अ॒ग्र॒व॒ती इत्य॒ग्र—व॒ती। या॒ज्या॒नु॒वा॒क्ये॑ इति॑ या॒ज्या—
 अ॒नु॒वा॒क्ये॑। अ॒क॒रोत्। बु॒द्धा॒त्। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्। प॒रीति॑। अ॒न॒य॒त्।
 यः। रा॒ज॒न्यः। आ॒नु॒जा॒वर॑ इत्या॒नु—जा॒वरः। स्यात्। तस्मै॑। ए॒त॒म्। ऐ॒न्द्र॒म्। आ॒नु॒षू॒क॒मि॒त्या॒नु—
 सू॒क॒म्। ए॒का॒द॒श॒क॒पा॒ल॒मि॒त्ये॒का॒द॒श—क॒पा॒ल॒म्। नि॒रि॒ति॑। व॒पेत्। इन्द्र॑म्। ए॒व। स्वे॒न।
 भा॒ग॒धे॒ये॒नेति॑ भा॒ग—धे॒ये॒न। उ॒पेति॑। धा॒व॒ति। सः। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्। स॒मा॒ना॒ना॑म्। प॒रीति॑।
 न॒य॒ति। बु॒द्ध॒व॒ती इति॑ बु॒द्ध—व॒ती। अ॒ग्र॒व॒ती इत्य॒ग्र—व॒ती। या॒ज्या॒नु॒वा॒क्ये॑ इति॑ या॒ज्या—
 अ॒नु॒वा॒क्ये॑। भ॒व॒तः। बु॒द्धा॒त्। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्। २२ (५०) ॥ [२२] ॥ प॒रीति॑। न॒य॒ति।
 आ॒नु॒षू॒क इत्या॒नु—सू॒कः। भ॒व॒ति। ए॒षा। हि। ए॒त॒स्य॑। दे॒वता॑। यः। आ॒नु॒जा॒वर॑ इत्या॒नु—
 जा॒वरः। स॒मृ॒द्ध्या इति॑ सं—ऋ॒द्ध्यै। यः। ब्रा॒ह्म॒णः। आ॒नु॒जा॒वर॑ इत्या॒नु—जा॒वरः। स्यात्।
 तस्मै॑। ए॒त॒म्। बा॒रु॒ह॒स्प॒त्य॒म्। आ॒नु॒षू॒क॒मि॒त्या॒नु—सू॒क॒म्। च॒रु॒म्। नि॒रि॒ति॑। व॒पेत्। बृ॒ह॒स्प॒ति॑म्।
 ए॒व। स्वे॒न। भा॒ग॒धे॒ये॒नेति॑ भा॒ग—धे॒ये॒न। उ॒पेति॑। धा॒व॒ति। सः। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्। स॒मा॒ना॒ना॑म्।
 प॒रीति॑। न॒य॒ति। बु॒द्ध॒व॒ती इति॑ बु॒द्ध—व॒ती। अ॒ग्र॒व॒ती इत्य॒ग्र—व॒ती। या॒ज्या॒नु॒वा॒क्ये॑ इति॑ या॒ज्या—
 अ॒नु॒वा॒क्ये॑। भ॒व॒तः। बु॒द्धा॒त्। ए॒व। ए॒न॒म्। अ॒ग्र॑म्। प॒रीति॑। न॒य॒ति। आ॒नु॒षू॒क इत्या॒नु—
 सू॒कः। भ॒व॒ति। ए॒षा। हि। ए॒त॒स्य॑। दे॒वता॑। यः। आ॒नु॒जा॒वर॑ इत्या॒नु—जा॒वरः।
 स॒मृ॒द्ध्या इति॑ सं—ऋ॒द्ध्यै ॥ [२३] ॥

(ए॒व नि॒र ग्र॒मे॒तस्य॑ च॒त्वारि॑ च)

॥ ४ ॥

प्र॒जाप॑तेरि॒ति प्र॒जा—प॒तेः। त्रय॑स्त्रिंश॒दिति॑ त्रयः—त्रिंश॒त्। दु॒हि॒तरः॑। आ॒स॒न्न। ताः।
 सो॒मा॒य। रा॒ज्ञे। अ॒द॒दा॒त्। तासा॑म्। रो॒हि॒णी॒म्। उ॒पेति॑। ऐ॒त्। ताः। ई॒र्ष्य॑न्तीः। पु॒नः।

अ॒ग॒च्छन्न॑ । ताः । अ॒न्वि॒ति॑ । ऐ॒त् । ताः । पु॒नः । अ॒या॒च॒त् । ताः । अ॒स्मै॑ । न । पु॒नः । अ॒द॒दा॒त् ।
 सः । अ॒ब्र॒वी॒त् । ऋ॒तम् । अ॒मी॒ष्व । यथा॑ । स॒मा॒व॒च्छ॒ इति॑ स॒मा॒व॒त्—शः । उ॒पै॒ष्यामी॑त्यु॒प—
 ए॒ष्यामि॑ । अथ॑ । ते । पु॒नः । दा॒स्यामि॑ । इति॑ । सः । ऋ॒तम् । आ॒मी॒त् । ताः । अ॒स्मै॑ । पु॒नः ।
 अ॒द॒दा॒त् । तासा॑म् । रो॒हि॒णीम् । ए॒व । उ॒पेति॑ । २४ (५०) ॥ [२४] ॥ ऐ॒त् । तम् । य॒ख्मः ।
 आ॒च्छ॒त् । रा॒जा॒नम् । य॒ख्मः । आ॒र॒त् । इति॑ । तत् । रा॒ज॒य॒ख्म॒स्येति॑ रा॒ज—य॒ख्म॒स्य॑ ।
 जन्म॑ । यत् । पा॒पी॒या॒न् । अ॒भ॒व॒त् । तत् । पा॒प॒य॒ख्म॒स्येति॑ पा॒प—य॒ख्म॒स्य॑ । यत् । जा॒या॒भ्यः ।
 अ॒वि॒न्द॒त् । तत् । जा॒ये॒न्य॒स्य॑ । यः । ए॒वम् । ए॒तेषा॑म् । य॒ख्मा॑णाम् । जन्म॑ । वे॒द॒ । न । ए॒नम् ।
 ए॒ते । य॒ख्माः । वि॒न्द॒न्ति॑ । सः । ए॒ताः । ए॒व । न॒म॒स्य॒न्न॒ । उ॒पेति॑ । अ॒धा॒व॒त् । ताः । अ॒ब्रु॒व॒न्न॒ ।
 वर॑म् । वृ॒णा॒म॒है । स॒मा॒व॒च्छ॒ इति॑ स॒मा॒व॒त्—शः । ए॒व । नः । उ॒पेति॑ । अ॒यः । इति॑ । तस्मै॑ ।
 ए॒तम् । २५ (५०) ॥ [२५] ॥ आ॒दि॒त्यम् । च॒रुम् । नि॒रि॒ति॑ । अ॒व॒प॒न्न॒ । तेन॑ । ए॒व । ए॒नम् ।
 पा॒पा॒त् । स्ना॒मा॒त् । अ॒मु॒ञ्च॒न्न॒ । यः । पा॒प॒य॒ख्म॒गृ॒ही॒त् इति॑ पा॒प॒य॒ख्म—गृ॒ही॒त् । स्या॒त् । तस्मै॑ ।
 ए॒तम् । आ॒दि॒त्यम् । च॒रुम् । नि॒रि॒ति॑ । व॒पे॒त् । आ॒दि॒त्या॒न् । ए॒व । स्वे॒न॒ । भा॒ग॒धे॒ये॒नेति॑ भा॒ग—
 धे॒ये॒न॒ । उ॒पेति॑ । धा॒व॒ति॒ । ते । ए॒व । ए॒नम् । पा॒पा॒त् । स्ना॒मा॒त् । मु॒ञ्च॒न्ति॑ । अ॒मा॒वा॒स्या॒या॒मि॒-
 त्य॒मा—वा॒स्या॒याम् । नि॒रि॒ति॑ । व॒पे॒त् । अ॒मुम् । ए॒व । ए॒नम् । आ॒प्या॒य॒मा॒न॒मि॒त्या—प्या॒य॒मा॒नम् ।
 अनु॑ । ए॒ति॑ । प्या॒य॒य॒ति॒ । न॒वो॒न॒व॒ इति॑ न॒वः—न॒वः । भ॒व॒ति॒ । जा॒य॒मा॒नः । इति॑ । पु॒रो॒नु॒वा॒-
 क्ये॒ति॑ पु॒रः—अ॒नु॒वा॒क्या॑ । भ॒व॒ति॒ । आ॒युः । ए॒व । अ॒स्मि॒न्न॒ । तया॑ । द॒धा॒ति॒ । यम् । आ॒दि॒त्याः ।
 अ॒शुम् । आ॒प्या॒य॒य॒न्ती॒त्या—प्या॒य॒य॒न्ति॑ । इति॑ । या॒ज्या॑ । ए॒ति॑ । ए॒व । ए॒नम् । ए॒तया॑ । प्या॒य॒-
 य॒ति ॥ [२६] ॥

(एवोपै त मस्मिन् त्रयोदशच)

॥ ५ ॥

★

प्र॒जाप॑तिरिति॑ प्र॒जा—प॒तिः । दे॒वेभ्यः॑ । अ॒न्नाद्य॑मित्य॒न्न—अद्य॑म् । व्यादि॑शदिति॑ वि—
 आदि॑शत् । सः । अ॒ब्र॒वी॒त् । यत् । इ॒मा॒न् । लो॒का॒न् । अ॒भी॒ति॑ । अ॒ति॒रि॒च्या॒ता इत्य॑ति—
 रि॒च्या॒तै । तत् । म॒म॒ । अ॒स॒त् । इति॑ । तत् । इ॒मा॒न् । लो॒का॒न् । अ॒भि॒ । अ॒ती॒ति॑ । अ॒रि॒च्य॒त् ।
 इन्द्र॑म् । रा॒जा॒नम् । इन्द्र॑म् । अ॒धि॒रा॒ज॒मि॒त्य॒धि—रा॒जम् । इन्द्र॑म् । स्व॒रा॒जा॒न॒मि॒ति॑ स्व—

राजानम्। ततः। वै। सः। इमान्। लोकान्। त्रेधा। अदुहत्। तत्। त्रिधातोऽरिति त्रि—
धातोः। त्रिधातुत्वमिति त्रिधातु—त्वम्। यम्। कामयेत्। अन्नाद इत्यन्न—अदः। स्यात्। इति।
तस्मै। एतम्। त्रिधातुमिति त्रि—धातुम्। निरिति। वपेत्। इन्द्राय। राज्ञे। पुरोडाशम्। २७
(५०) ॥ [२७] ॥ एकादशकपालमित्येकादश—कपालम्। इन्द्राय। अधिराजायेत्यधि—
राजाय। इन्द्राय। स्वराज्ञ इति स्व—राज्ञे। अयम्। वै। इन्द्रः। राजा। अयम्। इन्द्रः।
अधिराज इत्यधि—राजः। असौ। इन्द्रः। स्वराडिति स्व—राट्। इमान्। एव। लोकान्।
स्वेन। भागधेयेनेति भाग—धेयेन। उपेति। धावति। ते। एव। अस्मै। अन्नम्। प्रेति। यच्छन्ति।
अन्नाद इत्यन्न—अदः। एव। भवति। यथा। वथसेन। प्रत्ताम्। गाम्। दुहे। एवम्। एव। इमान्।
लोकान्। प्रत्तान्। कामम्। अन्नाद्यमित्यन्न—अद्यम्। दुहे। उत्तानेष्वित्युत्—तानेषु। कपालेषु।
अधीति। श्रयति। अयातयामत्वायेत्ययातयाम—त्वाय। त्रयः। पुरोडाशाः। भवन्ति। त्रयः।
इमे। लोकाः। एषाम्। लोकानाम्। आप्त्यै। उत्तरउत्तर इत्युत्तरः—उत्तरः। ज्यायान्। भवति।
एवम्। इव। हि। इमे। लोकाः। समृद्ध्या इति सं—ऋद्ध्यै। सर्वेषाम्। अभिगमयन्नित्यभि—
गमयन्न। अवेति। द्यति। अछंबङ्कारमित्यछंबट्—कारम्। व्यत्यासमिति वि—अत्यासम्।
अन्विति। आह। अनिर्दाहायेत्यनिः—दाहाय ॥ [२८] ॥

(पुरोडाशं त्रयः षड्विंशतिश्च)

॥ ६ ॥

★

देवासुरा इति देव—असुराः। सय्यत्ता इति सं—यत्ताः। आसन्न। तान्। देवान्। असुराः।
अजयन्न। ते। देवाः। पराजिग्याना इति परा—जिग्यानाः। असुराणाम्। वैश्यम्। उपेति।
आयन्न। तेभ्यः। इन्द्रियम्। वीर्यम्। अपेति। अक्रामत्। तत्। इन्द्रः। अचायत्। तत्।
अनु। अपेति। अक्रामत्। तत्। अवरुधमित्यव—रुधम्। न। अशक्नोत्। तत्। अस्मात्।
अभ्यर्द्ध इत्यभि—अर्द्धः। अचरत्। सः। प्रजापतिमिति प्रजा—पतिम्। उपेति। अधावत्।
तम्। एतया। सर्वपृष्ठयेति सर्व—पृष्ठया। अयाजयत्। तया। एव। अस्मिन्न। इन्द्रियम्। वीर्यम्।
अदधात्। यः। इन्द्रियकाम इतीन्द्रिय—कामः। २९ (५०) ॥ [२९] ॥ वीर्यकाम इति वीर्य—
कामः। स्यात्। तम्। एतया। सर्वपृष्ठयेति सर्व—पृष्ठया। याजयेत्। एताः। एव। देवताः।

स्वेन। भागधेयेनेति भाग—धेयेन। उपेति। धावति। ताः। एव। अस्मिन्न। इन्द्रियम्। वीर्यम्।
 दधति। यत्। इन्द्राय। राथन्तरायेति राथम्—तराय। निर्वपतीति निः—वपति। यत्। एव।
 अग्नेः। तेजः। तत्। एव। अवेति। रुन्धे। यत्। इन्द्राय। बारहताय। यत्। एव। इन्द्रस्य।
 तेजः। तत्। एव। अवेति। रुन्धे। यत्। इन्द्राय। वैरूपाय। यत्। एव। सवितुः। तेजः। तत्।
 ३० (५०) ॥ [३०] ॥ एव। अवेति। रुन्धे। यत्। इन्द्राय। वैराजाय। यत्। एव। धातुः।
 तेजः। तत्। एव। अवेति। रुन्धे। यत्। इन्द्राय। शाकराय। यत्। एव। मरुताम्। तेजः। तत्।
 एव। अवेति। रुन्धे। यत्। इन्द्राय। रैवताय। यत्। एव। बृहस्पतेः। तेजः। तत्। एव। अवेति।
 रुन्धे। एतावन्ति। वै। तेजांसि। तानि। एव। अवेति। रुन्धे। उत्तानेष्वित्युत्—तानेषु। कपा-
 लेषु। अधीति। श्रयति। अयातयामत्वायेत्ययातयाम—त्वाय। द्वादशकपाल इति द्वादश—
 कपालः। पुरोडाशः। ३१ (५०) ॥ [३१] ॥ भवति। वैश्वदेवत्वायेति वैश्वदेव—त्वाय। समन्त-
 मिति सं—अन्तम्। पर्यवद्यतीति परि—अवद्यति। समन्तमिति सं—अन्तम्। एव। इन्द्रियम्।
 वीर्यम्। यजमाने। दधाति। व्यत्यासमिति वि—अत्यासम्। अन्विति। आह। अनिर्दाहाये-
 त्यनिः—दाहाय। अश्वः। ऋषभः। वृष्णिः। बस्तः। सा। दर्विणा। वृषत्वायेति वृष—त्वाय।
 एतया। एव। यजेत। अभिशस्यमान इत्यभि—शस्यमानः। एताः। च। इत्। वै। अस्य।
 देवताः। अन्नम्। अदन्ति। अदन्ति। उ। एव। अस्य। मनुष्याः ॥ [३२] ॥

(इन्द्रियकामः सवितुस्तेजस्तत् पुरोडाशो ऽष्टात्रिंशच्च)

॥ ७ ॥

★

रजनः। वै। कौणेयः। क्रतुजितमिति क्रतु—जितम्। जानकिम्। चरुषुर्वन्यमिति चरुषुः—
 वन्यम्। अयात्। तस्मै। एताम्। इष्टिम्। निरिति। अवपत्। अग्नये। भ्राजस्वते। पुरो-
 डाशम्। अष्टकपालमित्यष्टा—कपालम्। सौर्यम्। चरुम्। अग्नये। भ्राजस्वते। पुरोडाशम्।
 अष्टकपालमित्यष्टा—कपालम्। तया। एव। अस्मिन्न। चरुषुः। अदधात्। यः। चरुषु-
 ष्काम इति चरुषुः—कामः। स्यात्। तस्मै। एताम्। इष्टिम्। निरिति। वपेत्। अग्नये। भ्राज-
 स्वते। पुरोडाशम्। अष्टकपालमित्यष्टा—कपालम्। सौर्यम्। चरुम्। अग्नये। भ्राजस्वते।
 पुरोडाशम्। अष्टकपालमित्यष्टा—कपालम्। अग्नेः। वै। चरुषुषा। मनुष्याः। वीति। ३३

(५०) ॥ [३३] ॥ पश्यन्ति। सूर्यस्य। देवाः। अग्निम्। च। एव। सूर्यम्। च। स्वेन। भाग-
धेयेनेति भाग—धेयेन। उपेति। धावति। तौ। एव। अस्मिन्न। चरुषुः। धत्तः। चरुषुष्मान्।
एव। भवति। यत्। आग्नेयौ। भवतः। चरुषुषी इति। एव। अस्मिन्न। तत्। प्रतीति। दधाति।
यत्। सौर्यः। नासिकाम्। तेन। अभितः। सौर्यम्। आग्नेयौ। भवतः। तस्मात्। अभितः।
नासिकाम्। चरुषुषी इति। तस्मात्। नासिकया। चरुषुषी इति। विधृते इति वि—धृते। समानी
इति। याज्यानुवाक्ये इति याज्या—अनुवाक्ये। भवतः। समानम्। हि। चरुषुः। समृद्ध्या इति
सं—ऋद्ध्यै। उदिति। उ। त्यम्। जातवेदसमिति जात—वेदसम्। सप्त। त्वा। हरितः। रथे।
चित्रम्। देवानाम्। उदिति। अगात्। अनीकम्। इति। पिण्डान्। प्रेति। यच्छति। चरुषुः।
एव। अस्मै। प्रेति। यच्छति। यत्। एव। तस्य। तत् ॥ [३४] ॥

(वि ह्यष्टाविंशतिश्च)

॥ ८ ॥

★

ध्रुवः। असि। ध्रुवः। अहम्। सजातेष्विति स—जातेषु। भूयासम्। धीरः। चेत्ता। वसु-
विदिति वसु—वित्। ध्रुवः। असि। ध्रुवः। अहम्। सजातेष्विति स—जातेषु। भूयासम्।
उग्रः। चेत्ता। वसुविदिति वसु—वित्। ध्रुवः। असि। ध्रुवः। अहम्। सजातेष्विति स—
जातेषु। भूयासम्। अभिभूरित्यभि—भूः। चेत्ता। वसुविदिति वसु—वित्। आमनमित्या—
मनम्। असि। आमनस्येत्या—मनस्य। देवाः। ये। सजाता इति स—जाताः। कुमाराः।
समनस इति स—मनसः। तान्। अहम्। कामये। हृदा। ते। माम्। कामयन्ताम्। हृदा।
तान्। मे। आमनस इत्या—मनसः। कृधि। स्वाहा। आमनमित्या—मनम्। असि। ३५ (५०)
॥ [३५] ॥ आमनस्येत्या—मनस्य। देवाः। याः। स्त्रियः। समनस इति स—मनसः। ताः।
अहम्। कामये। हृदा। ताः। माम्। कामयन्ताम्। हृदा। ताः। मे। आमनस इत्या—मनसः।
कृधि। स्वाहा। वैश्वदेवीमिति वैश्व—देवीम्। सांग्रहणीमिति सां—ग्रहणीम्। निरिति। वपेत्।
ग्रामकाम इति ग्राम—कामः। वैश्वदेवा इति वैश्व—देवाः। वै। सजाता इति स—जाताः।
विश्वान्। एव। देवान्। स्वेन। भागधेयेनेति भाग—धेयेन। उपेति। धावति। ते। एव। अस्मै।
सजातानिति स—जातान्। प्रेति। यच्छन्ति। ग्रामी। एव। भवति। सांग्रहणीति सां—ग्रहणी।

भवति। मनोग्रहणमिति मनः—ग्रहणम्। वै। संग्रहणमिति सं—ग्रहणम्। मनः। एव। सजा-
तानामिति स—जातानाम्। ३६ (५०) ॥ [३६] ॥ गृह्णाति। ध्रुवः। असि। ध्रुवः। अहम्।
सजातेष्विति स—जातेषु। भूयासम्। इति। परिधीनिति परि—धीन्। परीति। दधाति। आशि-
षमित्या—शिषम्। एव। एताम्। एति। शास्ते। अथो इति। एतत्। एव। सर्वम्। सजातेष्विति
स—जातेषु। अधीति। भवति। यस्य। एवम्। विदुषः। एते। परिधय इति परि—धयः। परि-
धीयन्त इति परि—धीयन्ते। आमनमित्या—मनम्। असि। आमनस्येत्या—मनस्य। देवाः।
इति। तिस्रः। आहुतीरित्या—हुतीः। जुहोति। एतावन्तः। वै। सजाता इति स—जाताः। ये।
महान्तः। ये। ख्षुल्लकाः। याः। स्त्रियः। तान्। एव। अवेति। रुन्धे। ते। एनम्। अवरुद्धा
इत्यव—रुद्धाः। उपेति। तिष्ठन्ते ॥ [३७] ॥

(स्वाहा ऽऽमनमसि सजातानां रुन्धे पञ्च च)

॥ ९ ॥

★

यत्। नवम्। ऐत्। तत्। नवनीतमिति नव—नीतम्। अभवत्। यत्। असर्पत्। तत्।
सर्पिः। अभवत्। यत्। अदिघ्नयत्। तत्। घृतम्। अभवत्। अश्विनौः। प्राण इति प्र—अनः।
असि। तस्य। ते। दत्ताम्। ययोः। प्राण इति प्र—अनः। असि। स्वाहा। इन्द्रस्य। प्राण इति
प्र—अनः। असि। तस्य। ते। ददातु। यस्य। प्राण इति प्र—अनः। असि। स्वाहा। मित्रा-
वरुणयोरिति मित्रा—वरुणयोः। प्राण इति प्र—अनः। असि। तस्य। ते। दत्ताम्। ययोः।
प्राण इति प्र—अनः। असि। स्वाहा। विश्वेषाम्। देवानाम्। प्राण इति प्र—अनः। असि।
३८ (५०) ॥ [३८] ॥ तस्य। ते। ददतु। येषाम्। प्राण इति प्र—अनः। असि। स्वाहा।
घृतस्य। धाराम्। अमृतस्य। पन्थाम्। इन्द्रेण। दत्ताम्। प्रयतामिति प्र—यताम्। मरुद्भिरिति
मरुत्—भिः॥ तत्। त्वा। विष्णुः। परीति। अपश्यत्। तत्। त्वा। इडा। गवि। ऐरयत्॥
पावमानेन। त्वा। स्तोमेन। गायत्रस्य। वर्तन्या। उपाशोरित्युप—अशोः। वीर्येण। देवः।
त्वा। सविता। उदिति। सृजतु। जीवातवे। जीवनस्यायै। बृहद्रथन्तरयोरिति बृहत्—रथन्त-
रयोः। त्वा। स्तोमेन। त्रिष्टुभः। वर्तन्या। शुक्रस्य। वीर्येण। देवः। त्वा। सविता। उदिति। ३९
(५०) ॥ [३९] ॥ सृजतु। जीवातवे। जीवनस्यायै। अग्नेः। त्वा। मात्रया। जगत्यै। वर्तन्या।

आग्रयणस्य । वीर्येण । देवः । त्वा । सविता । उदिति । सृजतु । जीवातवे । जीवनस्यायै । इमम् ।
अग्ने । आयुषे । वर्चसे । कृधि । प्रियम् । रेतः । वरुण । सोम । राजन्न ॥ माता । इव । अस्मै ।
अदिते । शर्म । यच्छ । विश्वे । देवाः । जरदष्टिरिति जरत्—अष्टिः । यथा । असत् ॥ अग्निः ।
आयुष्मान् । सः । वनस्पतिभिरिति वनस्पति—भिः । आयुष्मान् । तेन । त्वा । आयुषा । आयु-
ष्मन्तम् । करोमि । सोमः । आयुष्मान् । सः । ओषधीभिरित्योषधि—भिः । यज्ञः । आयुष्मान् ।
सः । दक्षिणाभिः । ब्रह्म । आयुष्मत् । तत् । ब्राह्मणैः । आयुष्मत् । देवाः । आयुष्मन्तः । ते ।
अमृतेन । पितरः । आयुष्मन्तः । ते । स्वधयेति स्व—धया । आयुष्मन्तः । तेन । त्वा । आयुषा ।
आयुष्मन्तम् । करोमि ॥ [४०] ॥

(विश्वेषां देवानां प्राणोऽसि त्रिष्टुभो वर्तन्त्या शुक्रस्य वीर्येण देवस्त्वा सवितोथ सोम आयुष्मान् पञ्चविंशतिश्च) ॥ १० ॥

★

अग्निम् । वै । एतस्य । शरीरम् । गच्छति । सोमम् । रसः । वरुणः । एनम् । वरुणपाशेनेति
वरुण—पाशेन । गृह्णाति । सरस्वतीम् । वाक् । अग्नाविष्णू इत्यग्ना—विष्णू । आत्मा । यस्य ।
ज्योक् । आमयति । यः । ज्योगामयावीति ज्योक्—आमयावी । स्यात् । यः । वा । कामयेत ।
सर्वम् । आयुः । इयाम् । इति । तस्मै । एताम् । इष्टिम् । निरिति । वपेत् । आग्नेयम् । अष्टाकपा-
लमित्यष्टा—कपालम् । सौम्यम् । चरुम् । वारुणम् । दशकपालमिति दश—कपालम् । सार-
स्वतम् । चरुम् । अग्नावैष्णवमित्याग्ना—वैष्णवम् । एकादशकपालमित्येकादश—कपालम् ।
अग्नेः । एव । अस्य । शरीरम् । निष्क्रीणातीति निः—क्रीणाति । सोमात् । रसम् । ४१ (५०)
॥ [४१] ॥ वारुणेन । एव । एनम् । वरुणपाशादिति वरुण—पाशात् । मुञ्चति । सारस्वतेन ।
वाचम् । दधाति । अग्निः । सर्वाः । देवताः । विष्णुः । यज्ञः । देवताभिः । च । एव । एनम् ।
यज्ञेन । च । भिषज्यति । उत । यदि । इतासुरितीत—असुः । भवति । जीवति । एव । यत् । नवम् ।
ऐत् । तत् । नवनीतमिति नव—नीतम् । अभवत् । इति । आज्यम् । अवेति । ईक्षते । रूपम् ।
एव । अस्य । एतत् । महिमानम् । व्याचष्ट इति वि—आचष्टे । अश्विनोः । प्राण इति प्र—अनः ।
असि । इति । आह । अश्विनौ । वै । देवानाम् । ४२ (५०) ॥ [४२] ॥ भिषजौ । ताभ्याम् । एव ।
अस्मै । भेषजम् । करोति । इन्द्रस्य । प्राण इति प्र—अनः । असि । इति । आह । इन्द्रियम् । एव ।

अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। मि॒त्रावरु॑णया॒रिति॑ मि॒त्रा—वरु॑णयोः। प्रा॒ण इति॑ प्र—अ॒नः। अ॒सि। इति॑। आ॒ह। प्रा॒णापा॑नावि॒ति प्रा॒ण—अ॒पानौ॑। ए॒व। अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। वि॒श्वेषा॑म्। दे॒वाना॑म्। प्रा॒ण इति॑ प्र—अ॒नः। अ॒सि। इति॑। आ॒ह। वी॒र्य॑म्। ए॒व। अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। घृ॒तस्य॑। धा॒रा॑म्। अ॒मृत॑स्य। पन्था॑म्। इति॑। आ॒ह। य॒थाय॑जुरिति॑ यथा—य॒जुः। ए॒व। ए॒तत्। पा॒वमा॑नेन। त्वा। स्तोमे॑न। इति॑। ४३ (५०) ॥ [४३] ॥ आ॒ह। प्रा॒णमि॑ति प्र—अ॒नम्। ए॒व। अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। बृ॒हद्र॑थन्त॒रयो॑रिति॑ बृ॒हत॑—र॒थन्त॑रयोः। त्वा। स्तोमे॑न। इति॑। आ॒ह। ओ॒जः। ए॒व। अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। अ॒ग्नेः। त्वा। मा॒त्रया॑। इति॑। आ॒ह। आ॒त्मान॑म्। ए॒व। अस्मिन्न॑। ए॒तेन॑। द॒धाति॑। ऋ॒त्विजः॑। प॒रीति॑। आ॒हुः। याव॑न्तः। ए॒व। ऋ॒त्विजः॑। ते। ए॒नम्। भि॒षज्य॑न्ति। ब्र॒ह्मणः॑। ह॒स्त॑म्। अ॒न्वा॒रभ्ये॑त्यनु—आ॒रभ्य॑। प॒रीति॑। आ॒हुः। ए॒कधे॑त्ये॒क—घा॑। ए॒व। यज॑माने। आ॒युः। द॒धति॑। यत्। ए॒व। तस्य॑। तत्। हि॒र॒ण्यात्। ४४ (५०) ॥ [४४] ॥ घृ॒तम्। नि॒रिति॑। पि॒बति॑। आ॒युः। वै। घृ॒तम्। अ॒मृत॑म्। हि॒र॒ण्यम्। अ॒मृता॑त्। ए॒व। आ॒युः। नि॒रिति॑। पि॒बति॑। श॒तमा॑नमि॒ति श॒त—मा॑नम्। भ॒वति॑। श॒तायु॑रिति॑ श॒त—आ॒युः। पु॒रुषः॑। श॒तेन्द्रि॑य इति॑ श॒त—इन्द्रि॑यः। आ॒युषि॑। ए॒व। इन्द्रि॑ये। प्र॒तीति॑। तिष्ठ॑ति। अथो॒ इति॑। खलु॑। याव॑तीः। स॒माः। ए॒ष्यन्। म॒न्येत॑। ताव॑न्मा॒नमि॑ति॒ ताव॑त्—मा॒नम्। स्या॑त्। स॒मृद्ध्या॑ इति॑ स॒म्—ऋ॒द्ध्यै। इ॒मम्। अ॒ग्ने। आ॒युषे॑। व॒र्च॑से। कृ॒धि। इति॑। आ॒ह। आ॒युः। ए॒व। अस्मिन्न॑। व॒र्चः। द॒धाति॑। वि॒श्वे॑। दे॒वाः। ज॒रद॑ष्टि॒रिति॑ ज॒रत्—अ॒ष्टिः। यथा॑। अ॒सत्। इति॑। आ॒ह। ज॒रद॑ष्टिमि॒ति ज॒रत्—अ॒ष्टिम्। ए॒व। ए॒नम्। क॒रोति॑। अ॒ग्निः। आ॒युष्मा॑न्। इति॑। ह॒स्त॑म्। गृ॒ह्णाति॑। ए॒ते। वै। दे॒वाः। आ॒युष्म॑न्तः। ते। ए॒व। अस्मिन्न॑। आ॒युः। द॒धति॑। स॒र्वम्। आ॒युः। ए॒ति॑ ॥ [४५] ॥

(रसं देवानां स्तोमेनेति हिरेण्यादसदिति द्वाविंशतिश्च)

॥ ११ ॥

★

प्र॒जाप॑तिरिति॑ प्र॒जा—प॒तिः। वरु॑णाय। अ॒श्व॑म्। अ॒न॒यत्। सः। स्वा॑म्। दे॒वता॑म्। आ॒र्च्छ॑त्। सः। प॒रीति॑। अ॒दी॒र्य॑त्। सः। ए॒तम्। वा॒रु॑णम्। च॒तुष्क॑पा॒लमि॑ति॒ चतुः—क॑पा॒लम्। अ॒प॒श्य॑त्। तम्। नि॒रिति॑। अ॒व॒पत्। त॑तः। वै। सः। वरु॑णपा॒शादि॑ति॒ वरु॑ण—पा॒शात्। अ॒मुच्य॑त्।

वरुणः । वै । एतम् । गृह्णाति । यः । अश्वम् । प्रतिगृह्णातीति प्रति—गृह्णाति । यावतः । अश्वान् । प्रतिगृह्णीयादिति प्रति—गृह्णीयात् । तावतः । वारुणान् । चतुष्कपालानिति चतुः—कपालान् । निरिति । वपेत् । वरुणम् । एव । स्वेन । भागधेयेनेति भाग—धेयेन । उपेति । धावति । सः । एव । एनम् । वरुणपाशादिति वरुण—पाशात् । मुञ्चति । ४६ (५०) ॥ [४६] ॥ चतुष्कपाला इति चतुः—कपालाः । भवन्ति । चतुष्पादिति चतुः—पात् । हि । अश्वः । समृद्ध्या इति सं—ऋद्ध्यै । एकम् । अतिरिक्तमित्यति—रिक्तम् । निरिति । वपेत् । यम् । एव । प्रतिग्राहीति प्रति—ग्राही । भवति । यम् । वा । न । अद्धयेतीत्यधि—एति । तस्मात् । एव । वरुणपाशादिति वरुण—पाशात् । मुच्यते । यदि । अपरम् । प्रतिग्राहीति प्रति—ग्राही । स्यात् । सौर्यम् । एककपालमित्येक—कपालम् । अनु । निरिति । वपेत् । अमुम् । एव । आदित्यम् । उच्चारमित्युत्—चारम् । कुरुते । अपः । अवभृथमित्यव—भृथम् । अवेति । एति । अप्स्वित्यप्—सु । वै । वरुणः । सारुषादिति स—अरुषात् । एव । वरुणम् । अवेति । यजते । अपोनग्रीयमित्यपः—नग्रीयम् । चरुम् । पुनः । एत्येत्या—इत्य । निरिति । वपेत् । अप्सुयोनिरित्यप्सु—योनिः । वै । अश्वः । स्वाम् । एव । एनम् । योनिम् । गमयति । सः । एनम् । शान्तः । उपेति । तिष्ठते ॥ [४७] ॥

(मुञ्चति चरुं सप्तदश च)

॥ १२ ॥

या । वाम् । इन्द्रावरुणेतीन्द्रा—वरुणा । यतव्या । तनूः । तया । इमम् । अश्वसः । मुञ्चतम् । या । वाम् । इन्द्रावरुणेतीन्द्रा—वरुणा । सहस्र्या । ररुषस्या । तेजस्या । तनूः । तया । इमम् । अश्वसः । मुञ्चतम् । यः । वाम् । इन्द्रावरुणावितीन्द्रा—वरुणौ । अग्नौ । स्रामः । तम् । वाम् । एतेन । अवेति । यजे । यः । वाम् । इन्द्रावरुणेतीन्द्रा—वरुणा । द्विपाथिस्वेति द्विपात्—सु । पशुषु । चतुष्पाथिस्वेति चतुष्पात्—सु । गोष्ठ इति गो—स्थे । गृहेषु । अप्स्वित्यप्—सु । ओषधीषु । वनस्पतिषु । स्रामः । तम् । वाम् । एतेन । अवेति । यजे । इन्द्रः । वै । एतस्य । ४८ (५०) ॥ [४८] ॥ इन्द्रियेण । अपेति । क्रामति । वरुणः । एनम् । वरुणपाशेनेति वरुण—पाशेन । गृह्णाति । यः । पाप्मना । गृहीतः । भवति । यः । पाप्मना । गृहीतः । स्यात् । तस्मै । एताम् । ऐन्द्रावरुणीमित्यैन्द्रा—वरुणीम् । पयस्याम् । निरिति । वपेत् । इन्द्रः । एव । अस्मिन्न ।

इन्द्रियम्। दधाति। वरुणः। एनम्। वरुणपाशादिति वरुण—पाशात्। मुञ्चति। पयस्या। भवति। पयः। हि। वै। एतस्मात्। अपक्रामतीत्यप—क्रामति। अथ। एषः। पाप्मना। गृहीतः। यत्। पयस्या। भवति। पयः। एव। अस्मिन्न। तया। दधाति। पयस्यायाम्। ४९ (५०)
 ॥ [४९] ॥ पुरोडाशम्। अवेति। दधाति। आत्मन्वन्तमित्यात्मन्—वन्तम्। एव। एनम्। करोति। अथो इति। आयतनवन्तमित्यायतन—वन्तम्। एव। चतुर्द्धेति चतुः—धा। वीति। ऊहति। दिख्बु। एव। प्रतीति। तिष्ठति। पुनः। समिति। ऊहति। दिग्भ्य इति दिक्—भ्यः। एव। अस्मै। भेषजम्। करोति। समूह्येति सं—ऊह्य। अवेति। द्यति। यथा। आविद्धमित्या—विद्धम्। निष्कृन्ततीति निः—कृन्तति। तादृक्। एव। तत्। यः। वाम्। इन्द्रावरुणावितिन्द्रा—वरुणौ। अग्नौ। स्नामः। तम्। वाम्। एतेन। अवेति। यजे। इति। आह। दुरिष्ट्या इति दुः—इष्ट्याः। एव। एनम्। पाति। यः। वाम्। इन्द्रावरुणेतीन्द्रा—वरुणा। द्विपाथ्वेति द्विपात्—सु। पशुषु। स्नामः। तम्। वाम्। एतेन। अवेति। यजे। इति। आह। एतावतीः। वै। आपः। ओषधयः। वनस्पतयः। प्रजा इति प्र—जाः। पशवः। उपजीवनीया इत्युप—जीवनीयाः। ताः। एव। अस्मै। वरुणपाशादिति वरुण—पाशात्। मुञ्चति ॥ [५०] ॥

(एतस्य पयस्यायां पाति षड्विंशतिश्च)

॥ १३ ॥

सः। प्रलवदिति प्रल—वत्। नीति। काव्या। इन्द्रम्। वः। विश्वतः। परीति। इन्द्रम्। नरः॥ त्वम्। नः। सोम। विश्वतः। रख्ब। राजन्न। अघायत इत्यघ—यतः॥ न। रिष्येत्। त्वावत इति त्व—वतः। सखा॥ या। ते। धामानि। दिवि। या। पृथिव्याम्। या। पर्वतेषु। ओषधीषु। अप्सित्यप्—सु॥ तेभिः। नः। विश्वैः। सुमना इति सु—मनाः। अहेडन्न। राजन्न। सोम। प्रतीति। हव्या। गृभाय॥ अग्नीषोमेत्यग्नी—सोमा। सवेदसेति स—वेदसा। सहृती इति स—हृती। वनतम्। गिरः॥ समिति। देवत्रेति देव—त्रा। बभूवथुः॥ युवम्। ५१ (५०) ॥ [५१] ॥ एतानि। दिवि। रोचनानि। अग्निः। च। सोम। सक्रतू इति स—क्रतू। अधत्तम्॥ युवम्। सिन्धून्। अभिशस्तेरित्यभि—शस्तेः। अवद्यात्। अग्नीषोमावित्यग्नी—सोमौ। अमुञ्चतम्। गृभीतान्॥ अग्नीषोमावित्यग्नी—सोमौ। इमम्। स्विति। मे। शृणुतम्।

वृषणा॥ हवम्॥ प्रतीति॥ सूक्तानीति सु—उक्तानि॥ हर्यतम्॥ भवतम्॥ दाशुषे॥ मयः॥ एति॥
 अन्यम्॥ दिवः॥ मातरिश्वा॥ जभार॥ अमध्नात्॥ अन्यम्॥ परीति॥ श्येनः॥ अद्रेः॥ अग्नीषोमे-
 त्यग्नी—सोमा॥ ब्रह्मणा॥ वावृधाना॥ उरुम्॥ यज्ञाय॥ चक्रथुः॥ उ॥ लोकम्॥ अग्नीषोमेत्यग्नी—
 सोमा॥ हविषः॥ प्रस्थितस्येति प्र—स्थितस्य॥ वीतम्॥ ५२ (५०) ॥ [५२] ॥ हर्यतम्॥ वृषणा॥
 जुषेथाम्॥ सुशर्माणेति सु—शर्माणा॥ स्ववसेति सु—अवसा॥ हि॥ भूतम्॥ अथ॥ धत्तम्॥
 यजमानाय॥ शम्॥ योः॥ एति॥ प्यायस्व॥ समिति॥ ते॥ गणानाम्॥ त्वा॥ गणपतिमिति
 गण—पतिम्॥ हवामहे॥ कविम्॥ कवीनाम्॥ उपमश्रवस्तममित्युपमश्रवः—तमम्॥ ज्येष्ठरा-
 जमिति ज्येष्ठ—राजम्॥ ब्रह्मणाम्॥ ब्रह्मणः॥ पते॥ एति॥ नः॥ शृण्वन्न॥ ऊतिभिरित्यूति—
 भिः॥ सीद॥ सार्दनम्॥ सः॥ इत्॥ जनेन॥ सः॥ विशा॥ सः॥ जन्मना॥ सः॥ पुत्रैः॥ वाजम्॥
 भरते॥ धना॥ नृभिरिति नृ—भिः॥ देवानाम्॥ यः॥ पितरम्॥ आविवासतीत्या—विवासति॥ ५३
 (५०) ॥ [५३] ॥ श्रद्धामना इति श्रद्धा—मनाः॥ हविषा॥ ब्रह्मणः॥ पतिम्॥ सः॥ सुष्टुभेति
 सु—स्तुभा॥ सः॥ ऋक्ता॥ गणेन॥ वलम्॥ रुरोज॥ फलिगम्॥ रवेण॥ बृहस्पतिः॥ उस्त्रियाः॥
 हव्यसूद इति हव्य—सूदः॥ कनिक्रदत्॥ वावशतीः॥ उदिति॥ आजत्॥ मरुतः॥ यत्॥ ह॥ वः॥
 दिवः॥ या॥ वः॥ शर्म॥ अर्यमा॥ एति॥ याति॥ वृषभः॥ तुर्विष्मान्॥ दाता॥ वसूनाम्॥ पुरु-
 हूत इति पुरु—हूतः॥ अरुहन्न॥ सहस्राख्य इति सहस्र—अख्यः॥ गोत्रभिदिति गोत्र—भित्॥
 वज्रबाहुरिति वज्र—बाहुः॥ अस्मासु॥ देवः॥ द्रविणम्॥ दधातु॥ ये॥ ते॥ अर्यमन्न॥ बहवः॥
 देवयाना इति देव—यानाः॥ पन्थानः॥ ५४ (५०) ॥ [५४] ॥ राजन्न॥ दिवः॥ आचरन्तीत्या—
 चरन्ति॥ तेभिः॥ नः॥ देव॥ महि॥ शर्म॥ यच्छ॥ शम्॥ नः॥ एधि॥ द्विपद् इति द्वि—पदे॥
 शम्॥ चतुष्पद् इति चतुः—पदे॥ बुद्धात्॥ अग्रम्॥ अङ्गिरोभिरित्यङ्गिरः—भिः॥ गृणानः॥
 वीति॥ पर्वतस्य॥ दृष्टहितानि॥ ऐरत्॥ रुजत्॥ रोधांसि॥ कृत्रिमाणि॥ एषाम्॥ सोमस्य॥ ता॥
 मदे॥ इन्द्रः॥ चकार॥ बुद्धात्॥ अग्रेण॥ वीति॥ मिमाय॥ मानैः॥ वज्रेण॥ खानि॥ अतृणत्॥
 नदीनाम्॥ वृथा॥ असृजत्॥ पथिभिरिति पथि—भिः॥ दीर्घयाथैरिति दीर्घ—याथैः॥ सोमस्य॥
 ता॥ मदे॥ इन्द्रः॥ चकार ॥ [५५] ॥ प्रेति॥ यः॥ जज्ञे॥ विद्वान्॥ अस्य॥ बन्धुम्॥ विश्वानि॥
 देवः॥ जनिमा॥ विवक्ति॥ ब्रह्म॥ ब्रह्मणः॥ उदिति॥ जभार॥ मद्ध्यात्॥ नीचा॥ उच्चा॥ स्वधयेति

स्व—धया॑। अ॒भि। प्रेति॑। त॒स्थौ॑ ॥ म॒हान्। म॒ही इति॑। अ॒स्त॒भा॒यत्। वीति॑। जा॒तः। द्याम्।
स॒द्म। पा॒र्त्थि॒वम्। च॒। रजः॑ ॥ सः। बु॒द्धात्। आ॒ष्ट। ज॒नुषा॑। अ॒भीति॑। अ॒ग्रम्। बृ॒ह॒स्पतिः॑।
दे॒वता॑। यस्य॑। स॒म्राडिति॑ सं—राट् ॥ बु॒द्धात्। यः। अ॒ग्रम्। अ॒भ्य॒र्तीत्य॑भि—अ॒र्ति॑। ओज॑सा।
बृ॒ह॒स्पति॑म्। एति॑। वि॒वा॒स॒न्ति। दे॒वाः ॥ भि॒नत्। व॒लम्। वीति॑। पु॒रः। द॒र्द॒रीति॑। क॒निक्र॑दत्।
सु॒वः। अ॒पः। जि॒गाय ॥ [५६] ॥

(युवं वीतमा विवासति पन्थानो दीर्घयाथैः सोमस्य ता मद इन्द्रश्चकार देवा नव च)

॥ १४ ॥

॥ हरिः ॐ ॥

द्वितीयकाण्डे तृतीयः प्रश्नः — पद पाठः — समाप्तः

अनुवाकाः	पञ्चशत्यः
१४	५६

ॐ